

РЕАЛИЗАЦІЯ ОБРАЗНОСТІ ПРИКМЕТНИКІВ-ІНТЕНСИФІКАТОРІВ В ХУДОЖНЬОМУ ДИСКУРСІ

This article deals with adjectives-intensifiers, which relate to the nomination of physical and natural sphere images, good and evil, images of impossible and emotionally-volitional spheres. Figurativeness is interpreted as the capacity of the word to express property of a language sign which has elements of concrete existence and is closely connected with such concepts as "motivation", "evaluation", "expression", "emotion".

Key words: the word image, intensifier, intensification, emotionality, evaluation.

В статье рассматривается образность прилагательных-интенсификторов, касающаяся номинаций образов физической и природной сфер, добра и зла, образов невозможного и эмоционально-волевой сфер. Образность слова трактуется как способность слова проявлять свойства языкового знака, который несет элементы конкретного и тесно связан с такими понятиями как "мотивированность", "оценка", "экспрессивность", "эмоциональная окраска".

Ключевые слова: образность слова, интенсификатор, интенсификация, оценка, эмоциональность.

В статті розглядається образність прикметників-інтенсифікаторів, які стосуються номінацій образів фізичної та природної сфер, добра і зла, образів неможливого та емоційно-волевої сфер. Образність трактується як здатність слова виявляти властивість мовного знака, що несе елементи конкретного і тісно пов'язана з такими поняттями як "мотивованість", "оцінка", "експресивність", "емоційне забарвлення".

Ключові слова: образність слова, інтенсифікатор, інтенсифікація, оцінка, емоційність.

Дискурс, який розуміють в широкому смислі як спілкування за допомогою текста, може розглядатися з різних позицій в зв'язку з тим, що різні комунікативні ситуації вимагають різних типів розуміння та інтерпретації. Будь-яка комунікація здійснюється в відповідності до того стандарту, який очікується. Для креативного спілкування, прототиповим видом якого є художня комунікація, перш за все, характерна побутова тематика; парадоксальність; ціннісна насиченість перцептивних образів, які лежать в його основі; спрямованість на надчуттєвий досвід; інтерпретативна глибина; багатомірність; атрактивність для носіїв культури та неочікуваність висновків. Креативне спілкування дає учасникам комунікації неповторне відчуття інтелектуального задоволення. Воно виникає з потреби виразити свій внутрішній світ. Креативність суверенна, її неможливо форсувати [5, с. 8–32, 62].

Розрізняють три форми поетичної думки: поетичне слово, словесний образ і форми організації їх в єдине ціле в художньому творі. Це наводить на думку, що можливо встановити певну ієрархію образів. Перш за все, це словесні образи, які вступають в певну взаємодію між собою і утворюють метаобрази першого порядку. Сукупність цих образів і їх відношень утворює метаобрази другого порядку і так далі, поки не утворюється кінцевий образ – "ідея твору" [8, с. 38–41].

Структури, які утворюють концептуальну систему людини, мають своїм джерелом чуттєвий досвід і осмислюються в його термінах; більш того, ядро концептуальної системи безпосередньо базується на сприйнятті, рухах тіла, досвіді фізичного і соціального характеру. Мислення є образним в тому розумінні, що поняття, які не базуються безпосередньо на досвіді, використовують метафору, метонімію, ментальні образи – все це виходить за межі буквального відображення або репрезентації зовнішньої реальності, дозволяє мислити абстрактно і виводити розум за межі того, що ми можемо побачити і відчувати. Здатність уяви, як і мислення, є втіленою оскільки метафора, метонімія і образи базуються на досвіді і часто чуттєвому досвіді [7, с. 13] Розгортання образно-перцептивної сторони концепта допускає його інтерпретацію у вигляді емблематичного, алегоричного або символічного образу в залежності від комунікативної мети. Особливістю художнього дискурсу є його тяжіння до символічності. Художній символ є конкретним образом, що породжує відкриту систему ціннісно насичених асоціацій [5, с. 32, 59].

Поняття образності, з одного боку, пов'язано зі стилістичними особливостями художнього мовлення, а з іншого боку – з семантикою, яка трактує образність як семантичну властивість мовного знака, його здатність виразити певний зміст за допомогою цілісного наочного уявлення. Як форма і продукт суб'єктивного відображення об'єктивної реальності, образ об'єктивується в мові. Закріплюючись в мовних знаках, образ є результатом відбору і впорядкування інформації, яка сприймається і передається в процесі спілкування як суспільне надбання.

В традиційній лінгвістиці образність розглядається як один з компонентів конотації (додатковий зміст слова або виразу), його супроводжуючі семантичні або стилістичні відтінки, які нашаровуються на основне значення і служать для вираження різного роду експресивно-емоційно-оцінних обертонів, надаючи висловлюванню тотожність, грайливість, невимушеність, фамільярність тощо [2, с. 203–204]. При цьому, підкреслюється існування тісного зв'язку між різними компонентами конотації: емоційністю, оцінкою, стилістичним забарвленням та образністю.

Згідно з іншою точкою зору, образний компонент слова існує поряд з денотативним та конотативним значенням слова. Розуміння значення слова як форми узагальнення, яка є дериватом дійсності, передбачає можливість організації образів і символів у стійку систему відношень, яка функціонує як категоріальна система, що дублює або заміщує в деяких ситуаціях категоріальну систему природної мови. Невербальні значення, як і мовні значення, будучи елементами різних семіотичних систем, мають різні рівні категоризації.

Експериментально доведено, що зміст слова може зберігатися в пам'яті і у вигляді певного вербального коду, і у формі образу. Це дало можливість сформулювати теорію подвійного кодування і висловити припущення, що

образність не є елементом конотації, а являє собою невід'ємний компонент значення слова і, подібно іншим компонентам значення, може займати різне положення в семантичній структурі слова і входити в число основних або прихованих елементів. Тобто, будь-яке слово, маючи в своєму значенні образну сему, здатне в певних контекстуальних умовах актуалізувати її і вивести до складу основних [9].

Дослідження предметно-чуттєвого компонента структури слів з різним рівнем образності показало, що він є комплексним утворенням і в ньому закладений весь сенсомоторний досвід людини. Представляється, що образний компонент є однією із складових предметно-чуттєвого компонента слова [4]. Згідно з концепцією корпоральної семантики Х.Рутфора, невербальні знаки як елементи тактильного, смакового, зорового, слухового та інших видів перцептивного досвіду людини і їх фантазійні варіанти складають глибинну структуру мови, а значення є асоціацією між невербальними і вербальними знаками [12, с. 4].

Інша точка зору базується на тому, що не лише смисл слова але і його форма визначають таку властивість слова як образність. Етимологічні дослідження показали, що в англійській мові найбільшу образність виявляють слова германського походження, а найменшу – латинського. Крім того, зі зменшенням числа морфем зростає образність слова [11, с. 157–168].

В лінгвістиці поняття образності тісно пов'язано з такими поняттями як "мотивованість", "оцінність", "експресивність" та "емоційність". Лексична образність розглядається як здатність слова виявляти семантичну властивість мовного знака, яка полягає у вираженні певного змісту. Такий знак несе об'язну інформацію як слово, що зберігає елементи конкретного. Найважливішими елементами образності є наглядність як конкретно-чуттєвий образ предмета, зафіксований в свідомості та яскравість [6; 3]. Одним з основних лінгвістичних засобів створення образності є смислова двоплановість компонента, яка виникає при його семіотичній переорієнтації, при одночасному суміщенні в одному мовному знаці його старих і нових гносеологічних зв'язків [14, с. 4; 1].

Серед прикметників інтенсифікуючого характеру значний пласт лексики складають слова, які стосуються номінацій образів фізичної та природної сфер, добра і зла, відношення до норми, образів неможливого.

Природна та фізична сфера – це об'єктивна реальність, що існує незалежно від свідомості людини: інтенсивні природні явища, великі фізичні параметри, крайні межі температурної шкали, відношення до нони і тому подібне. Все це викликає в свідомості індивіда певні уявлення у вигляді схем, яскравих картинок, на фоні яких сприймається предметно-речовий і понятійно-логічний зміст:

- **deep**: strong, great, intense, extreme (*deep sorrow, remorse*);
- **iron**: like iron, hard or strong, unyielding (*iron will, iron discipline*);
- **enormous**: extremely large, huge, outrageous (*enormous influence*);
- **abysmal**: very great, profound, immeasurable (*abysmal ignorance, despair*);

- **cosmic**: *vast (cosmic sadness)*;
- **flaming**: *like a flame, very bright, brilliant, showing or arousing strong feeling, violent (flaming desire)*.

Образність є відображенням суб'єктивного досвіду індивіда. В ряді робіт показано, що образність корелює з поняттям "конкретність". Такий показник як "ефект конкретності" характеризує легкість формування номінативною одиницею мисленнєвого образу [13]. В процесі сприйняття, крім безпосередньої характеристики предмета, здійснюється і його емоційна оцінка, яка лежить в основі асоціативної співвіднесеності ознаки з образом, що виявляє зовнішню і внутрішню схожість з тим, чи іншим явищем. Існує технічний прийом, який полягає в тому, що якщо при тлумаченні слова можна ввести слова "схожий", "такий, що нагадує", то дане слово є образним.

Так, ряд прикметників-інтенсифікаторів пов'язані з уявленням про такі поняття як "добро" і "зло". Добро і зло є морально-етичними категоріями, в яких виражаються ціннісні орієнтації того чи іншого соціуму. Добро є благом і втіленням позитивного, морального, корисного. Зло пов'язане з поганим, гріховним, нещастям, таким, що шкодить процвітання суспільства. Добро і зло – це два протилежних начала: світле і темне. Абсолютним втіленням, вершиною істинної духовності та гармонії для людини було небо і небесні сили, а зла – його протилежність:

- **angelic**: *like angel, pure, innocent, good and lovely (angelic patience)*;
- **celestial**: *heavenly, divine, very good or beautiful (celestial beauty)*;
- **deadly**: *like death, causing death of the spirit (deadly sin, gloom, paleness)*;
- **infernal**: *hellish (infernal heart)*.

Велику групу складають прикметники-інтенсифікатори, пов'язані з образами неможливого як формою суб'єктивного відображення об'єктивної реальності, яка несе в собі об'єктивну інформацію про наявність обставин, що виключають перетворення можливості в дійсність. Такі образи відображають глибинні зв'язки явищ і потребують продуктивної уваги:

- **indescribable**: *that can't be described, beyond description (indescribable beauty)*;
- **inflexible**: *firm, unyielding, steadfast (inflexible will, courage)*;
- **insuperable**: *that can't be passed over or overcome (insuperable difficulty)*.

Інші прикметники-інтенсифікатори представляють клас образів емоційно-вольової сфери. Емоційна оцінка явища лежить в основі асоціативної співвіднесеності ознаки з образом, який виявляє в свідомості індивіда зовнішню і внутрішню подібність з цим явищем:

- **fervent**: *showing warmth of feeling, ardent, hot, glowing (fervent desire, hatred)*;
- **furious**: *extremely angry or annoyed, violent, wild, unrestrained (furious speed)*;
- **rabid**: *unreasonably extreme, fanatical, raging (rabid idealist, hatred)*.

До емоційної лексики відноситься велика кількість слів. В процесі спілкування індивід виражає за допомогою таких слів не лише своє суб'єктивне ставлення до оточуючої дійсності, але і проявляє свої емоції, створює резонуючий образ. Як екстралінгвістичне явище, емоційна оцінка проявляється у вигляді почуттів та емоцій індивіда. Як мовне явище, вона закріплена в семантиці мовного знака і виступає як позитивна (пейоративна) або негативна (меліоративна) оцінка. Відображаючи дійсність, індивід вводить таким чином у відображувані образи суб'єктивно-емоційне враження.

Таким чином, серед засобів вираження інтенсивності значний пласт лексики складають прикметники, які виявляють здатність до об'єднання в певні типи образів. Серед них найбільшу групу утворюють прикметники, які є генетично похідними і характеризуються семантичною розчленованістю свого значення, а їх семантична сутність спрямована на вираження ознак через вказівку на зв'язок з певним предметом і при тлумаченні яких можна ввести слова "схожий", "такий, що нагадує".

Література

1. Акуленко В.В. Лексические средства выражения интенсивности качественного признака в современном русском языке (на материале прилагательных): автореф. дис. ... канд. филол. наук: спец. 10.02.01 "Русский язык" / Виктория Валерьевна Акуленко; КГУ им. Т.Г. Шевченко. – К., 1987. – 25 с.
2. Ахманова О.С. Словарь лингвистических терминов/Ольга Сергеевна Ахманова. – [изд.2-е, стер.]. – М.: УРСС: Едиториал УРСС, 2004. – 571 с.
3. Блинова О.И. Образность как категория лексикологии / Ольга Иосифовна Блинова // Экспрессивность лексики и фразеологии: межвуз. сб. науч. тр. / отв. ред. К.А. Тимофеев. – Новосибирск: Новосиб. ун-т, 1983. – С. 3–11.
4. Карасева Е.В. Предметно-чувственный компонент значения слова как живого знания: автореф. дис. ... канд. филол. наук: спец. 10.02.19 "Теория языка" / Екатерина Викторовна Карасева; ГОУ ВПО "Тверской гос. ун-т". – Тверь, 2007. – 16 с.
5. Карасик В.И. Языковая кристаллизация смысла / Владимир Ильич Карасик. – М.: Гнозис, 2010. – 351 с.
6. Лаврентьева Н.Б. О мотивированности как характерном признаке образных слов // Актуальные проблемы лексикологии и словообразования: сб. науч. тр. / отв. ред. К.А. Тимофеев. – Новосибирск: Новосиб. ун-т, 1978. – Вып. 7. – С. 59–69.
7. Лакофф Дж. Женщины, огонь и опасные вещи. Что категории языка говорят нам о мышлении / Джордж Лакофф [пер. с англ. И.Б. Шатуновского]. – М.: ИДТК Гнозис, 2011. – Кн. 1: Разум вне машины. – 2011. – 512 с.
8. Мороховский А.Н. Стилистика английского языка: учеб. пос. для студ. ин-тов и фак. иностр. яз. / Мороховский А.Н., Воробьева О.П., Лихошерст Н.И., Тимошенко З.В. – К.: Вища школа, 1984. – 247 с. – (Стилистика английского языка).
9. Pavio A. Concreteness, imagery and meaningfulness, values for 925 nouns / A. Pavio, J.C. Juille, S.A. Madigan // J. of Experimental Psychology. – 1968. – Vol. 76, № 1. – P. 1–25.
10. Петренко В.Ф. Основы психосемантики / Виктор Федорович Петренко. – СПб.: Питер, 2005. – 480 с.
11. Relly J. Formal Distinctiveness of High-and-Low Image Ability Nouns: Analyses and Theoretical Implications / J. Relly, J. Kean // Cognitive science. – 2007. – Vol. 31. – P. 157–168.
12. Ruthrof H. The Body in Language / Horst Ruthrof. – London: Cassell, 2000. – 193 с.
13. Сазонова Т.Ю. Моделирование процессов идентификации слова человеком: психолінгвістический підхід / Татьяна Юрьевна Сазонова. – Тверь: Тверск. Гос. ун-т, 2000. – 134 с.
14. Сологуб Ю.П. Образность фразеологизмов и фразеологическая номинация // Фразеологическая номинация: особенности семиотики фразеологизмов: сб. науч. тр. – Ростов н/Д: РГПИ, 1989. – С. 4–19.

References

1. *Akulenko V.V.* Leksicheskie sredstva vyrazheniia kachestvennogo priznaka v sovremenom russkom iazyke (na materiale prilagatelnykh): avtoref. dis. ... kand. filol. nauk: spets. 10.02.01 "Russkii iazyk"/Viktorii Valer'evna Akulenko; KGU im. T.G. Shevchenko. – K., 1987. – 25 s.
2. *Akhmanova O.S.* Slovar' lingvisticheskikh terminov / Olga Sergeevna Akhmanova. – [izd. 2-e, ster.] – M.: URSS: Editorial URSS, 2004. – 571 s.
3. *Blinova O.I.* Obraznost' kak kategoriia leksikologii / Olga Iosifovna Blinova // Ekspresivnost' leksiki i fraseologii: mezhvuz. sb. nauch. tr. / otv. red. K.A. Timofeev. – Novosibirsk: Novosib. un-t, 1983. – S. 3–11.
4. *Karaseva E.V.* Predmetno-chuvstvennyi component znachenii slova kak zhivogo znaniia: avtoref. dis. ... kand. filol. nauk: spets. 10.02.19 "Teoriia iazyka" / Ekaterina Viktorovna Karaseva; GOU VPO "Tverskoi gos. un-t". Tver', 2007. – 16 s.
5. *Karasik V.I.* Iazykovaia kristallizatsiia smysla / Vladimir Illich Karasik. – M.: Gnozis, 2010. – 351 s.
6. *Lavrent'eva N.B.* O motivirovannosti kak kharakternom priznake obraznykh slov // Aktual'nye problemy leksikologii i slovoobrazovaniia: sb. nauch. tr. / otv. red. K.A. Timofeev. – Novosibirsk: Novosib. un-t, 1978. – Vyp. 7. – S. 59–69.
7. *Lakoff Dzh.* Zhenshchiny, ogon' i opasnye veshchi. Chto kategorii iazyka govoriat nam o myshlenii / Dzhordzh Lakoff [per. s angl. I.B. Shatunovskogo]. – M.: IDTK Gnozis, 2011. – Kn. 1: Razum vne mashiny. – 2011. – 512 s.
8. *Morokhovskii A.N.* Stilistika angliiskogo iazyka: ucheb. pos. dlia stud. un-tov i fak. inostr. iaz. / Morokhovskii A.N., Vorob'eva O.P., Likhosherst N.I., Timoshenko Z.V. – K.: Vyscha shkola., 1984. – 247 s.
9. *Pavio A.* Concreteness, imagery and meaningfulness, values for 925 nouns / A. Pavio, J.C. Juille, S.A. Madigan // J. of Experimental Psychology. – 1968. – Vol. 76, № 1. – P. 1–25.
10. *Petrenko V.F.* Osnovy psikhosemantiki / Viktor Fedorovich Petrenko. – SPb.: Piter, 2005. – 480 s.
11. *Relly J.* Formal Distinctiveness of High-and-Low Image Ability Nouns: Analyses and Theoretical Implications / J. Relly, J. Kean // Cognitive science. – 2007. – Vol. 31. – P. 157–168.
12. *Ruthrof H.* The Body in Language / Horst Ruthrof. – London: Cassell, 2000. – 193 p.
13. *Sazonova T.Iu.* Modelirovanie protsessov identifikatsii slova chelovekom: psikholingvisticheskii podhod/Tat'iana Iur'evna Sazonova. – Tver': Tversk. Gos. un-t, 2000. – 134 s.
14. *Sologub Iu.P.* Obraznost' frazeologizmov i frazeologicheskaia nominatsiia // Frazeologicheskaia nominatsiia: osobennosti semiotiki frazeologizmov: sb. nauch. tr. – Rostov n/D: RGPI, 1989. – S. 4–19.